

ONOMASTICA DIN COMUNA ȘARU DORNEI, JUDEȚUL SUCEAVA (I)

ORTANSA ȘLINCU

Onomastik der Gemeinde Șaru Dornei, Bezirk Suczawa (I)

(Zusammenfassung)*

Die Studie *Onomastik der Gemeinde Șaru Dornei, Bezirk Suczawa (I)* präsentiert ein Kapitel aus der methodisch-wissenschaftlichen Arbeit *Die Lokalonomastik (im Neagra Șarului-Tal) – Erziehungsmittel in rumänischer Sprache und Literatur in der Mittelschule*, die die Verfasserin 1985 unter der Leitung des Lektors Dr. Ioan Lobiuc für ihre Lehramtprüfung vorbereitet hat. Es werden historische, ethnographische, demographische und geographische Informationen über die erforschte Region behandelt. Die Daten werden dann im historischen Kontext, mit Bezug auf Dokumente der mittelalterlichen und modernen Lokalgeschichte präsentiert.

Die vorliegende Studie gehört zu einer institutionellen Forschungsrichtung, die die Zeitschrift „Analele Bucovinei” seit mehreren Jahren hauptsächlich aus der Perspektive der Kenntnis und Verwertung unsrer Kulturerbe fördert: Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră* (I), I. Jg., Nr. 2, Juli–Dezember 1994, S. 385–422; Vasile Hasna, *Observații lingvistice asupra toponimiei comunei Straja*, I. Jg., Nr. 2, Juli–Dezember 1994, S. 423–450; Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră* (II), II. Jg., Nr. 1 (3), Januar–Juni 1995, S. 123–139; Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră* (III), II. Jg., Nr. 2 (4), Juli–Dezember 1995, S. 383–399; Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră* (IV), III. Jg., Nr. 1 (5), Januar–Juni 1996, S. 131–146; Nicolai Grămadă, *Studii de toponimie minoră* (V), III. Jg., Nr. 2 (6), Juli–Dezember 1996, S. 401–430; Ion Popescu-Sireteanu, *Toponimia comunei Sucevița*, VIII. Jg., Nr. 1 (16), Januar–Juni 2001, S. 105–150; Catinca Agache, *Toponime din comuna Mitocul Dragomirnei*, X. Jg., Nr. 1 (20), Januar–Juni 2003, p. 195–213; Ion Popescu-Sireteanu, *Toponimia satelor Calafindești, Șerbăuți și Călinești*, XVI. Jg., Nr. 1 (32), Januar–Juni 2009, S. 127–138; Ion Popescu-Sireteanu, *Toponimia satului Grănicești*, XVI. Jg., Nr. 2 (33), Juli–Dezember 2009, S. 467–478; Ion Popescu-Sireteanu, *Toponimia comunei Dornești, județul Suceava*, XVII. Jg., Nr. 2 (35), Juli–Dezember 2010, S. 519–527; Carmen-Rodica Chelba, *Toponimia comunei Vicovu de Jos* (I), XVIII. Jg., Nr. 2 (37), Juli–Dezember 2011, S. 471–492 und im XIX. Jg., Nr. 1 (38), Januar–Juni 2012, S. 145–159.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Onomastik, Toponymie, Lokalforschung, historischer Kontext, wissenschaftlicher Beitrag, Forschungsrichtung, Kenntnis und Verwertung der Bukoowiner Kulturerbe.

Date istorice, etnografice, demografice, geografice asupra zonei anchetate

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Comuna Șaru Dornei este așezată în partea de sud-vest a județului Suceava și se află la o distanță de 10 km de orașul Vatra Dornei, o frumoasă stațiune balneară a Bucovinei. Comuna este străbătută de șoseaua Vatra Dornei – Călimani, care parcurge distanța de 35 km, din care 28 km sunt pe teritoriul comunei noastre. Localitatea investigată se învecinează la nord și la est cu comuna Dorna Arin, la vest cu comuna Dorna Candreni, iar la sud cu comuna Panaci. Împreună cu alte comune învecinate, ca Panaci, Dorna Arini, Dorna Candreni, Iacobeni, Crucea etc., ea formează Depresiunea Dornelor sau Țara Dornelor, străjuită din toate părțile de munți falnici, acoperiți cu păduri de brad. Acești munți sunt: Călimani, Rarăul, Pietrosul Bistriței și Giumalăul.

Comuna Șaru Dornei este așezată pe valea râului Neagra, o apă zglobie, sveltă, limpede, ce izvorăște din Munții Călimani și care se varsă în Bistrița, la Gura Negrei, după ce adună un număr important de afluenți. Ea este alcătuită din satele: Neagra Șarului, Gura Haitei, Șaru Dornei, Sărișoru Mare, Șaru Bucovinei, Plaiu Șarului și Sărișoru Negrei, întinzându-se pe o suprafață de 80,6 km². Are o populație de 4 272 de locuitori, în majoritate țărani cu gospodărie individuală.

După vechea împărțire administrativă de până în anul 1956, satul Șaru Dornei, împreună cu satele Panaci și Coverca, alcătuiau o singură comună, numită comuna Șaru Dornei, cu sediul la Șaru Dornei, iar apoi la Panaci. Satele Neagra Șarului, Gura Haitei și Sărișoru Negrei formau comuna Neagra Șarului. După ultima împărțire administrativă, Șaru Dornei s-a unit cu Neagra Șarului, formând comuna Șaru Dornei, cu centrul în satul Neagra Șarului.

Locuitorii acestor meleaguri sunt oameni harnici, destoinici și ospitalieri, calități ce îi caracterizează în general pe oamenii din partea de nord a Moldovei. Cele mai vechi ocupații ale locuitorilor, păstrate în parte și astăzi, sunt păstoritul și prelucrarea lemnului. De altfel, satele de aici au luat naștere prin defrișarea terenurilor împădurite, prin „lăzuirea” lor. Unii cresc oi și vite numai în gospodăria proprie, alții organizează vara stâne la munte, iar o bună parte îmbină aceste ocupații cu munca la pădure sau în minele Dealu Rusului și Călimani.

Fiind o zonă de munte, comuna este așezată într-o mică depresiune, ca „o covată”, străjuită de Munții Călimani (cu masivul Pietrosul, Culmea Șărbii, Dealu Negru și Creasta Șarului), având suprafețe întinse de pășuni și fânețe și puțin teren arabil, pe care se cultivă doar cartofi, deci terenurile înlesnesc mai ales creșterea vitelor și a oilor. Pădurile de brad și molid, care coboară din creștetul munților și până aproape de curțile gospodăriilor, au fost întotdeauna principala bogăție a locuitorilor de aici, de pe urma căreia locuitorii procurau alimentele necesare, mai ales grâul și

porumbul, care nu se pot cultiva în zonă. Viața din această parte a țării nu era ușoară. Pentru a ne face o părere, putem cita cuvintele lui Sadoveanu, care descrie, în romanul *Baltagul*, viața și îndeletnicirile muntenilor dintr-o zonă apropiată de zona noastră: „Munteanului i-i dat să-și câștige pâinea cea de toate zilele cu toporul ori cu cața. Cei cu toporul dau jos brazii din pădure și-i duc la apa Bistriței; după aceea îi fac plute, pe care le mână până la Galați, la marginea lumii. Cei mai vrednici întemeiază stâni la munte. Acolo stau cu Dumnezeu și cu singurătățile, până ce se împruținează ziua”¹. Într-adevăr, am văzut deseori, în copilărie, plutele alunecând pe undele Negrei iute ca săgeata. Mânuierea lor cerea plutașilor agerime, putere în brațele vânjoase și o cunoaștere amănunțită a tainelor apei. Astăzi, buștenii sunt aduși la vale încărcăți în remorci, care par adevărați coloși în mișcare pe șoseaua asfaltată. Aprovizionarea nu era ușoară, având în vedere drumurile de altădată, când locuitorii trebuiau să străbată distanțe lungi, pe plaiuri de munte, cu lungi caravane de cai cu samare, pentru a aduce cele necesare traiului.

Cu toate asperitățile vieții de aici, locuitorii de pe aceste meleaguri au păstrat și au dezvoltat frumosul port național, vechile tradiții, dragostea față de pământul strămoșesc și, mai ales, omenia. Costumul bărbătesc, mai simplu și mai sobru, cu puține motive naționale, doar la gât, la umeri și la marginea de jos a mânecilor cămășii, nu putea niciodată concura cu cel femeiesc, care etala o bogăție de culori și modele de o rară frumusețe, ce dovedeau un simț artistic înnăscut. Astăzi, datorită pătrunderii civilizației și la sate, costumele naționale se mai păstrează doar în lăzile de zestre ale bunicilor și sunt scoase la iveală doar cu prilejul sărbătorilor câmpenești.

Satele mai mari ale comunei sunt Neagra Șarului și Șaru Dornei. Satul Neagra Șarului este situat pe partea stângă a văii Neagra, la distanța de 17 km de orașul Vatra Dornei, la poalele Munților Călimani. Are o populație de 1 614 locuitori și este un sat tipic de munte, cu case împrăștiate pe coastele dealurilor. Are o biserică proprie, o școală generală de 10 ani și trei școli generale cu clasele I–IV.

Șaru Dornei este așezat tot pe partea stângă a Văii Neagra, la sud de satul Neagra Șarului, la distanța de 10 km față de orașul Vatra Dornei. Are o populație de 555 de locuitori. Biserica actuală a fost construită în anul 1880. Despre cea de dinaintea ei nu s-au păstrat date, deși se cunosc urmele temeliei în curtea bisericii de azi. Școala s-a înființat în anul 1863, la 1 noiembrie, cu un număr de 30 de elevi, existând în acest sens un document semnat de profesorul C. Drăghici, primarul I. Boca și notarul G. Soldănescu². În prezent, există aici o școală de 8 ani și trei școli generale de 4 ani.

¹ Mihail Sadoveanu, *Baltagul*, București, Editura pentru Literatură, 1963, p. 165.

² Document păstrat în arhiva Școlii Generale din Șaru Dornei.

Denumirea satului Șaru Dornei am aflat-o de la informatori. Astfel, bătrânii satului spun că denumirea ar veni de la culoarea unui pământ roșiatic, care se găsește în zonă. Acest lucru este susținut și de academicianul Iorgu Iordan: „Șarul – Șaru Dornei, Neagra Șarului, Sărișorul, Sărișorul Mare și Sărișorul Mic – v. slav, bulg. *šarŭ*, «culoare» (cf. și slav. *šar*, «pătat», sârb. *šaren*, «pestriș», citate de Milk.; s. v. *šaru*, pentru înțelegerea unor toponimice slave, croat. *sarovnitga*, sârb. *šarenic* etc.)”. În sprijinul acestei explicații vin și informațiile din *Marele dicționar geografic al României* (București, 1898–1902), despre satul Șarul (V. D.): „S-a luat numele de la terenul roșietic, numit șar, ce conține mult arsenic”³. Părerile sunt împărțite și nu există o unitate de vederi în această privință.

Referindu-ne la istoricul comunei, trebuie să arătăm că n-am găsit o atestare documentară mai veche a satului Șaru Dornei: „Comunele Dorna, Șaru Dornei și Păltinișul au făcut parte, din vechime, din malul Câmpulungului Moldovenesc”⁴. Ținutul sau Ocolul Câmpulungului Moldovenesc era un ținut de margine al Moldovei, iar prelungirea lui cu comuna Dorna constituie viitoarea comună cu denumirea Șaru Dornei. Aceste ținuturi, cu munți semeți și văi răcoroase, pe unde treceau drumurile spre Maramureș, Rodna și Bistrița, erau locuite de oameni liberi, stăpâni pe aceste locuri, iar domnitorii Moldovei le-au respectat libertatea o vreme, tocmai pentru paza acestor drumuri și a frontierei.

Un indiciu despre vechimea așezărilor din această zonă îl găsim în documentele care vorbesc despre hotarele Ocolului Câmpulung și în care figurează toponime ca: Vârful Șarului, Șarul, Dorna, Dorna Candreni etc. Astfel, găsim o primă denumire de acest fel în *Hotarnica Branștei din 1630*, eliberată de domnul Moldovei, Moise Movilă și „scoasă dintr-un ispisoc al lui Ștefan Voievod. Următorii munți, văi și izvoare și aceste braniști aparțineau Ocolului Câmpulungului: Prislopul Toderescului, Izvorul Chirilului, Gura Izvorului Rău, Vârful Șarului, Ialovița, Dealul Pinului, Pârâul Neagra, Gura Cățelușei, Cotrăgașul, Plaiul Colbului, Opcina Rea”⁵.

Nu putem ști cât de dese erau locuințele oamenilor în aceste părți, dar, din datele recensămintelor demografice din acea vreme (1773–1775), „rezultă că spațiul geografic al Depresiunii Șaru Dornei era populat, aici existând o așezare de sine stătătoare, cu biserică proprie, mult mai veche decât perioada luată în cercetare. În anul

³ Apud Iorgu Iordan, *Nume de locuri românești în Republica Populară Română*, vol. I, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1952, p. 103–104.

⁴ Teodor Balan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, București, Editura Științifică, 1960, p. 14.

⁵ *Ibidem*, p. 13.

1774, în Depresiunea Șaru Dornei se găseau cel puțin 102 forme antroponimice, reprezentând peste 120 de familii, din care 39 în zona Sărișorului de astăzi”⁶.

Teodor Balan arăta că satele care făceau parte din Ocolul Câmpulungului, la 1775, erau în număr de 13, printre ele figurând și Șaru Dornei. Desigur, Ocolul Câmpulungului Moldovenesc, care s-a numit și Ocolul Muntelui, datează dinainte de descălecarea. Bogdan-Vodă (1359–1365) recunoaște satele și munții care aparțin acestui ocol. De altfel, pentru a asigura paza graniței și a drumurilor care legau Moldova cu orașul Bistrița, domnitorii Moldovei le-au respectat libertatea și stăpânirea moșiilor, acordându-le diferite privilegii și scutiri de dări: „Până la Pacea de la Kuciuk Kainargi (1774), satele Dorna, Șarul și Păltinișul au făcut parte din vechiul Ocol al Câmpulungului, din nordul Moldovei, care fusese alcătuit din sate libere, asemenea Vrancei, iar locuitorii lor se bucurau de anumite privilegii fiscale, în schimbul obligației de a păzi hotarul țării. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, țăranii din cele trei sate au dus o luptă îndârjită împotriva stăpânirii boierești. Noua graniță cu Austria, «cordonul», lăsa în partea Moldovei satele Dorna, Șarul și Păltinișul, ale căror locuitori și-au urmat viața de țăranii liberi până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Îndată după 1800, domnitorii fanarioți, în înțelegere cu marea boierime, au procedat la acapararea pământurilor «domnești», pe motivul că acestea încă nu fuseseră dăruite nimănui și că țăranii care le locuiau nu aveau documente de stăpânire, cum aveau boierii și alți țăranii răzeși pentru moșiile lor”⁷. Deci satele Dorna, Păltinișul, Panaci și o parte din Șaru Dornei rămân dincoace de Cordun, în Moldova.

Cealaltă parte a satului Șaru Dornei a trecut sub stăpânirea austriacă, granița fiind delimitată astfel: „S-a tras o linie dreaptă până la Pietrile Roșii, de aici hotarul a mers la Poiana Vânătorului, la Sărișorul, Dealu Negru, până la gura pârâului Neagra”⁸. Deci, satul Șarul Bucovinei de azi este partea satului Șaru Dornei, care a aparținut Bucovinei și de aici i se trage și denumirea actuală. O parte din granița de atunci era graniță naturală, adică pârâul Sărișorul Mic de azi.

Cât timp au făcut parte din Ocolul Câmpulungului Moldovenesc, aceste sate erau constituite în obști. Pământurile erau proprietate colectivă, deci în devălmășie. Oamenii se ocupau cu păstoritul, cu lăzuitul pădurilor, ca să-și facă fânaț, pășune sau ogoare. Casele erau puține și împrăștiate. Dacă prin împărțire se reducea suprafața de pământ folosit pe o familie, urmașii se deplasau mai departe, ocupau o poiană sau un

⁶ Petru Țăranu, *Noi date și precizări antroponimice cu privire specială la Depresiunea Șaru Dornei*, p. 10. Material prezentat în cadrul sesiunii anuale de comunicări științifice „Suceava – permanențe istorice”, Suceava, 1982.

⁷ C. Istrate, *Lupta țăranilor dorneni împotriva stăpânirii boierești*, în „Anuarul Institutului de Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, anul IX, 1972, p. 191–192.

⁸ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 135.

mic loc gol, defrișau și curățau pădurea. Mărturie a acestui fapt poate fi și toponimul Runc⁹, existent în comună și care provine dintr-un apelativ ce înseamnă „teren defrișat”.

În acele vremuri, existau puternice legături ale populației ardelenesti cu Moldova. Din cauza asprimii stăpânirii habsburgice, mii și mii de țărani din Transilvania și-au părăsit vatra strămoșească și au emigrat dincoace de graniță: „Una din cauzele migrării populației o constituie străvechea transhumanță, de la munte la șes, a păstorilor români, mai ales a celor transilvăneni, cunoscuți sub numele generic de ungureni sau mocani, alături de altele ca: bârsani și moroieni – pentru oierii din jurul Brașovului, țuțuieni – pentru cei din satele dinspre munte și mărgineni – pentru cei din zona Sibiului”¹⁰.

Astfel, „cei 51 de dezertori nășăudeni amintiți la 1764 s-au răspândit în satele: Poiana Pustie, Șaru Dornei, Haiești, Preotești, Unișeru, Roșiori, Ochiuț, Hanu, Gura Văii, Mănăstirea Râșca, Glod, Hudești, Bogdănești, Adâncata etc.”¹¹. Deci, există posibilitatea ca o parte dintre locuitorii actuali ai comunei Șaru Dornei să fie urmașii unor strămoși veniți din Ardeal sau din Bucovina. În afară de argumente istorice, putem invoca și argumente lingvistice. Astfel, întâlnim și azi locuitori cu numele de Ungureanu, nume dat în trecut, în mod curent, românilor veniți din Transilvania, care aparține Ungariei¹², precum și numele Corduneanu (locuitor din sau de la Cordon).

O altă filă în viața locuitorilor de aici se deschide odată cu domniile fanariote, când s-a ivit obiceiul de a se considera locuri domnești moșiile care nu aveau hrisoave de danii, cu scopul ca aceste moșii să poată fi dăruite de domn rudelor sale sau boierilor credincioși domniei, „fără a se mai ținea seamă de faptul că aceste locuri fuseseră lăzuite din codri și stăpânite de săteni încă mai înainte de vremea descălecatului Moldovei”¹³. Astfel, Constantin Ipsilanti Voievod, după ce trimite, în anul 1797, pe boierii Ioan Racoviță spătar și Constantin Carage comis să cerceteze în satele Dorna, Șaru Dornei și Păltinișul „cu ce chip stăpânesc locuitorii această moșie și cu toate că s-a dovedit că este dreaptă moșie gospodărească, stăpânindu-se de locuitori

⁹ Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 23. Vezi aici art. *runc*, unde se dau sinonimele românești pentru noțiunea de „teren defrișat”.

¹⁰ F. Modoran, *Toponime care reflectă mișcări de populație românească pe teritoriul țării noastre*, în „Cercetări de lingvistică”, București, anul XXXI, nr. 1, 1982, p. 86.

¹¹ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII–XX*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 231.

¹² Alexandru Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965, p. 93.

¹³ Gh. T. Kirileanu, *Hotarnica răzășilor dorneni, 1800–1801*, Piatra Neamț, Tipografia „Asachi”, 1941, p. 4.

fără nicio putere, neavând scrisori sau hrisoave domnești de proprietate, el dăruiește prea iubit fiului său Alexandru această moșie cu tot hotarul”¹⁴, în anul 1800. Același lucru afirmă și istoricul Nicolae Iorga: „Condică de toate scrisurile moșiilor Dorna, Șarul și Păltinișu de la Țin[u]tu Sucevii, c-au dat daniia prè-înălțat Domnul nostru, Măria sa Con[s]t[an]d[in] Alexandru Ipsilant Voevda, prè-iubit fiului înălțimii Sale Alexandru Voevoda pre luminat hrisov Înălțimii Sale, și apoi s-au hotărât de boeri hotarnic”¹⁵.

În momentul când este nevoit să se refugieze în Rusia, Constantin Ipsilanti lasă moșiile dornene pe seama logofătului Constantin Balș și a boierului Sandulachi Sturza, potrivit actului din anul 1809. Țăranii se revoltă în primăvara anului 1810, refuzând boierescul și dijma, fiind sprijiniți de preoții lor. Constantin Balș s-a plâns Divanului și a trimis chiar și o armată împotriva țăranilor, dar aceștia nu s-au speriat și au înaintat și ei Divanului o „jalubă”, în care au susținut că sunt „răzeși”, scutiți de boieresc și de dări și că nu-l recunosc pe Constantin Balș de stăpân. Ei au cerut restituirea moșiei care le-a fost răpită pe nedrept și din cauza acestei atitudini mulți au fost arestați și întemnițați. În anul 1813, aceștia au înaintat o nouă plângere domnitorului Scarlat Calimachi, care, cercetând cazul, a găsit „că moșia a fost cumpărată pe dreptate”¹⁶, însă locuitorii satelor, stăpânind de atâta vreme moșia rămasă din vremea strămoșilor, aveau dreptul s-o cumpere. Astfel, s-a hotărât că ei vor putea cumpăra moșia în curs de șase luni, plătind lui Constantin Balș 12 000 de galbeni olandezi, în trei rate. Tratatul de cumpărare a moșiei au târănat până în anul 1837, când s-a plătit toată suma, iar domnul țării, Mihai Sturza, cu hrisovul din 23 decembrie 1837, întărește cumpărarea moșiei și trecerea ei în proprietatea țăranilor.

După anexarea Bucovinei, țăranii din satele rămase sub stăpânirea austriacă au avut mult de suferit, iar cei care nu se puteau împăca cu viața grea de acolo, au fugit, trecând granița, în satele de dincoace de „cordonul” ce delimita Bucovina de Moldova. Autoritățile au cercetat de mai multe ori cauzele fugii țăranilor, dar „s-a ocolit constant să se stabilească adevăratul motiv al emigrării: imposibilitatea traiului în urma măsurilor șicanatoare” luate de către autoritățile statului¹⁷ și numai țăranii erau socotiți vinovați. Cei care reușeau să treacă granița, nu fără primejdii, stabilindu-se în ținuturile acestea împădurite, se simțeau în largul lor, erau liberi, începeau să despădurescă locurile, să-și construiască un adăpost, să crească animale și să-și facă o viață liniștită

¹⁴ *Ibidem*, p. 4.

¹⁵ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VI, partea a II-a, București, 1904, p. 6.

¹⁶ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 133.

¹⁷ *Ibidem*.

și lipsită de surprize. Astfel, în anul 1841, au emigrat din Dorna locuitorii Nistor Simionescu, Ion Niculiță, Dănilă Muste, Nicolai Nacu, Mihail Borgovanu și Gavril Dranea, așezându-se în Șaru Dornei, în partea moldovenească. Acești țărani liberi, răzeși, oameni dârji și viteji, dar înăspriți de greutățile și primejdiile întâmpinate pentru câștigarea existenței, au luptat pentru a-și menține starea de oameni liberi, au luptat împotriva asupririi și pentru a-și apăra pământurile.

Țăranii din comuna Șaru Dornei n-au fost niciodată iobagi. În timpul proceselor pentru apărarea și răscumpărarea răzeșilor, ei au stat cu fruntea sus în fața autorităților, fiind țărani liberi și opunând o dârză rezistență celor ce voiau să-i deposedeze de pământuri. Unii dintre țărani care au luptat cu dârzenie erau strămoși ai celor de astăzi: Ilie Niculiță, Petre Ursul, Toader Buzilă, Vasile Neculiță.

Prin urmare, din vechimea așezărilor, caracterul lor etnodemografic românesc, condițiile de viață și ocupațiile populației, apar chiar particularitățile geografice ale ținutului (teren muntos, împădurit, cu o rețea hidrografică bogată) și explică de ce microtoponimia investigată de noi este destul de bogată, de diversificată și de specializată, ca o condiție a orientării în spațiu a populației locale și a luării în stăpânire de către ea a mediului ambiant.

Nume de persoane de pe Valea Negrei Șarului (clase funcționale, nume de familie, prenume de botez, porecle și supranume, treceri de la o clasă la alta)

Una dintre ramurile oarecum colaterale ale lingvisticii, destul de veche, este studiul numelor proprii de locuri, adică al toponimiei și al numelor de persoane, acestea din urmă numite și antroponime. Este o ramură deosebită, deoarece și materia studiată este deosebită, pentru că numele se deosebește de materia principală de studiu a lingvisticii, care este formată din cuvinte și fraze.

Nu se știe exact când au apărut numele, dar, când oamenii au început să trăiască în colectivitate, au simțit, desigur, nevoia de a vorbi unul cu altul. Atâta timp cât cei ce vorbeau erau prezenți, nu era nevoie să fie desemnați într-un anumit fel, dar când cei despre care se vorbea erau absenți, ei trebuiau diferențiați într-un fel de ceilalți, „prin urmare s-a ivit imediat nevoia ca fiecare persoană să aibă un nume”¹⁸.

Nu există niciun fel de mărturie despre tipurile de nume ale oamenilor primitivi, dar, prin deducție, se poate ajunge la concluzia că primele nume nu puteau fi decât cuvinte ale limbii comune, oamenii fiind desemnați prin indicarea unei particularități

¹⁸ Alexandru Graur, *op. cit.*, p. 17.

fizice sau, pornindu-se de la vreo întâmplare deosebită din viața lor, cam în felul cum se dau astăzi poreclele. Mai târziu, numele au început să fie legate de data nașterii, de pildă, „o fată e numită Venus sau Venera pentru că s-a născut într-o vineri”¹⁹, de bucuria părinților la nașterea copilului sau de dorința lor de a-și vedea copilul manifestându-se într-un anumit fel, demn de laudă.

Cei care s-au ocupat cu studiul antroponimiei au deosebit câteva perioade de evoluție, care s-au succedat în istoria formării sistemului actual de denotație antroponimică. Astfel, Maria Cosniceanu, în lucrarea *Studiu asupra numelor de persoane*²⁰, deosebește cinci perioade, iar N. A. Constantinescu, în *Dicționar onomastic românesc*²¹, distinge patru faze, după cum urmează:

1) Prima este perioada daco-romană, care coincide cu epoca de formare a poporului și a limbii române. În această perioadă circulau nume „ca cele menționate în inscripțiile aflate în provinciile dunărene romanizate, precum și nume de sfinți, îndeosebi ale martirilor creștini din această regiune”²². Majoritatea numelor din această perioadă au ieșit treptat din uz, în curs de câteva secole, supraviețuind până în epoca izvoarelor scrise doar puține nume de sfinți și de sărbători, care circulau, însă, și ca nume de persoană. Exemple: *Barbu, Crăciun, Măria, Medru (Simedru), Pietru (Sîmpetru)*. Dintre acestea, s-a păstrat în comuna noastră până azi numele de *Crăciun*, iar cu *Sîmedru* și *Sîmpetru* sunt denumite sărbătorile calendaristice Sfântul Dumitru și Sfântul Petru. Tot din această epocă pot proveni și nume laice din cuvinte de origine tracă (*Brad, Bucur, Moș, Murg*) sau din limba latină, privind culoarea (*Albu, Căruntu, Neagra*), rudenia sau cu alte motivații (*Corbu, Cucu, Lupu, Păun, Puiu, Ursu*). Dintre acestea, întâlnim astăzi în comuna Șaru Dornei numele *Negrea, Păun* și *Ursu*.

2) A doua perioadă începe după așezarea slavilor în Dacia, aproximativ prin secolul al VII-lea. În această fază, odată cu toponimia slavă, au intrat în limba română și numeroase nume de persoane ca: *Bogdan, Bran, Cernea, Dobre, Dragu, Neagu, Radu, Vilcu, Vlad*. Dintre acestea, întâlnim astăzi în comuna noastră doar pe *Radu*, care circulă, însă, nu ca nume de familie, ci ca prenume. Așa cum afirmă Maria Cosniceanu, trebuie specificat aici că aceste nume slave n-au înlocuit cu totul numele de origine daco-romană, ci ele au circulat concomitent, acest lucru observându-se și din faptul că în documentele secolelor XVII–XVIII nu se găsesc încă nume daco-romane.

¹⁹ *Ibidem*, p. 17.

²⁰ Cf. Maria Cosniceanu, *Studiu asupra numelor de persoane*, Chișinău, Editura Știința, 1973, p. 21.

²¹ N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc* (în continuare se va cita DOR), București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963, p. X.

²² *Ibidem*, p. X.

3) A treia perioadă este dominată de influența cultă a ierarhiei ortodoxe de limbă slavă din satele române. Este o perioadă complexă, întrucât, alături de onomastica de formă greco-slavă impusă de Biserica Ortodoxă din cărțile de ritual slavon, „așa-zisele nume biblice sau nume calendaristice, numite astfel după calendarele care încep să circule la începutul secolului al XIX-lea”²³, apar și o sumedenie de derivate ale acestora, fie create de români, fie împrumutate de-a gata de la vecinii sârbi, bulgari, greci, albanezi, ucrainieni, unguri și sași. Maria Cosniceanu²⁴ citează o serie de astfel de nume, păstrate și azi în limba noastră. Din ebraică au provenit numele: *Ana*, care înseamnă „belșug, fericire”; *Veniamin* – „feciorul iubit”; *Serafim* – „înflăcărat”; *Susana* – „nufăr”; din greacă: *Vasile* – „împărat”; *Sofia* – „înțelepciune”; *Ștefan* – „cunună”; *Victor* – „biruitor”. Dintre acestea, întâlnim la noi în comună, destul de rar, numele: *Ana*, *Serafim*, *Susana*, *Vasile*, *Ștefan*, *Victor*.

4) Perioada a patra este cea modernă, care se deschide cu seria de nume luate din istoria română, sub influența Școlii Ardelene. Această serie este urmată „de un val de nume exotice, adus de modă în decursul epocii capitaliste, sub influența culturii apusene, după 1848, val care a sporit neconținut până la alterarea majorității numelor de botez ale burgheziei de la orașe, extinzându-se, apoi, progresiv la satele supuse influenței urbane”²⁵. Tot în această perioadă, se constată o reluare, fără discernământ, a numelor istorice: *Decebal*, *Radu*, *Bogdan*, *Mircea*, *Dan* etc.

N. A. Constantinescu²⁶ clasifică numele de persoane românești în două grupe mari: creștine sau hagiografice (calendaristice – cărturărești) și laice, în care intră: nume de creație populară, nume împrumutate de la vecini și câteva luate din cărți populare.

Nume de familie

Sistemul oficial de denotație personală din comuna Șaru Dornei are la bază următoarele formule: nume de botez + nume de familie + supranume. Este un sistem simplu, care a luat naștere din nevoia comunicării și din nevoia individualizării, alcătuirea lui având în vedere scopuri strict sociale. Cercetând registrele de stare civilă din comună, am constatat că sistemul oficial de denotație din trecut era oarecum diferit de cel de astăzi. Astfel, un copil era înregistrat în felul următor: prenumele

²³ DOR, p. 10.

²⁴ Maria Cosniceanu, *op. cit.*, p. 24.

²⁵ DOR, p. IX.

²⁶ *Ibidem*, p. XLIII.

copilului + prenumele tatălui + prenumele bunicului + numele de familie (+ supranumele). Probabil acest sistem se folosea pentru o mai bună identificare a indivizilor în actele stării civile, deoarece unii indivizi puteau fi confundați, având același prenume și nume de familie identice. Cităm mai jos câteva exemple de acest fel: *Ana Gheorghe Ioan Lostun; Ion Gheorghe Ion Păvălucă; Alexa Dumitru Mihăilă a Lupei; Ileana Nichita Vasile Niculiță.*

Cu trecerea anilor, sistemul oficial de denotație se simplifică, apărând în registrele de stare civilă următoarele date: prenumele copilului + prenumele tatălui + numele de familie. Deci, elementul fundamental al sistemului oficial de denotație este numele de familie. În comuna Șaru Dornei, deși există un număr mare de familii (1 429), numele de familie sunt mult mai puține la număr, deoarece multe familii au același nume. Astfel, un număr întreg de 117 familii se numesc Lostun; 62 – Țarcă; 61 – Buzilă; 47 – Danea; 45 – Iordache; 33 – Pața. Aceste nume se transmit din tată în fiu, datorită sistemului oficial de denotație, care este acum consolidat, pus la punct printr-o evidență riguroasă și fixă a populației. Numele de familie ale sătenilor din comuna Șaru Dornei le-am putea încadra în următoarele categorii:

I. Nume de familie patronimice. Acestea sunt mai puține la număr, în raport cu celelalte categorii, provenite din porecle și supranume. În cadrul acestei categorii, întâlnim următoarele nume de familie: 1) Nume de familie provenite din nume de botez bărbătești fără sufix: *Chifu, Cristea, Filimon, Melinte, Miron, Andrei, Matei, Mihai, Gheorghe* etc.; 2) Nume de familie provenite din nume de botez bărbătești, derivate cu sufixe sau precedate de articolul genitival posesiv *a*: *Alexievici, Achirilei, Anichitei, Apetrei, Chiriluș, Chifan, Cozmaciuc, Danea, Grigoraș, Niculiță, Pavelescu, Todoreanu, Chiforescu, Chiruță*; 3) Nume de familie provenite din nume de botez femeiești sau din hipocoristice și diminutive feminine, unele formate cu articolul genitival posesiv *a*: *Aeleneu, Atudorei, Alupei, Anisie, Aniței, Apalaghiei, Acasandrei, Avîrvarei, Airinei.*

II. Nume de familie provenite din supranume. În cadrul acestei categorii deosebim: 1) Nume de familie care indică originea locală sau apartenența, derivate din termeni toponimici. Ele își pot avea sursa în: a) Numiri de localități și de râuri: *Bârsanu, Bilboreanu, Corduneanu, Moldovanu, Olteanu, Ortoanu, Iacoban, Șipot*; 2) Nume de familie provenite de la numiri de popoare, etnice. Acestea nu arată totdeauna apartenența la poporul respectiv ci, de multe ori, numai țara de unde a venit insul sau ascendentul²⁷. Astfel de nume sunt puține în comuna noastră: *Rusu, Rus, Neamțu, Ungureanu*; 3) Nume de familie ce provin de la termeni care circulau în vechea ierarhie socială, denumind anumite ranguri, titluri de noblețe, titluri religioase,

²⁷ *Ibidem*, p. XLVII.

starea socială, funcții, starea civilă și vârsta: a) Titluri religioase: *Dascălu, Apopei, Popa, Dăscălița*; b) Starea socială ori starea civilă: *Țăranu, Burlacu* etc.; 4) Nume de familie provenite din nume comune de ocupații. La origine au fost substantive comune și se foloseau pentru identificarea indivizilor. Astfel, *Ion Rotaru* se deosebea de *Ion Croitoru* sau *Ion Notaru*: „În vremea când numele de familie nu erau prea fixe, iar meseriașii erau destul de rari, s-au adăugat adesea la numele de botez numele meseriei, suficient pentru a se identifica persoana astfel denumită. Cu timpul, numele de meserie s-a moștenit ca nume de familie”²⁸. Din momentul când numele a devenit o necesitate juridică, numirea îndeletnicirii a devenit un mijloc de formare a numelui. Acest lucru poate fi argumentat prin exemple din anul 1774²⁹, când apar la recenzare, alături de prenume, următoarele tipuri antroponimice: *butnar, baci, cojocar, croitor, diac, morar, olar, pioar, șălar, târnicer, țăran, văcar*. Acestea au evoluat în timp, luând forma actuală, deși și-au pierdut sensul inițial și azi un om numit *Olaru* sau *Croitoru* poate fi țăran, medic, scriitor etc. În categoria aceasta se disting mai multe subcategorii: a) Nume ce indică ocupații ale vieții rurale: *Văcaru, Baci, Păcuraru, Țăranu* etc. b) Nume referitoare la meserii, îndeletniciri concrete: *Olaru, Croitoru, Cojocar, Moraru, Cojocăreanu, Feraru, Butnaru, Cimpoeșu*. Alte categorii trimit la ocupații referitoare la alimentație, la îndeletniciri locale, la producători sau mănuiitori de instrumente muzicale. Nu întâlnim asemenea nume în zona anchetată de noi, prin care să exemplificăm; 5) Nume de familie ce au la bază porecle. Întâlnim următoarele categorii: a) Nume ce provin din numele unor părți ale corpului omenesc: *Buzilă, Chiba, Gurău, Buzatu*; b) Nume ce provin din însușiri morale sau fizice: *Albu, Negrea, Mîndrilă, Roșu*; c) Nume de familie provenite de la nume de plante, deci din apelative: *Cimbru, Cocean, Florea, Mustea*; d) Nume de familie provenite din numele unor animale sau păsări: *Bondar, Găinescu, Juncu, Furnică, Ursu, Ursuț, Păun, Țarcă, Vacaru, Fluture, Lostun* etc.; 6) Nume de familie provenite din nume străine, îndeosebi ucrainene sau rusești: *Ianovici, Popovici, Petrovici, Repciuc, Maximiuc, Buceațchi, Bucevschi, Nemaciuc, Hreciuc, Cozmaciuc*.

În concluzie, se observă că o mare parte a numelor de familie din comuna Șaru Dornei provine din supranume care, cu timpul, s-au transformat în nume de familie oficiale. Devenind nume de familie, și-au pierdut puternica lor funcție afectivă și astăzi nimeni nu le mai simte ca supranume, ci ca nume de familie obișnuite, care s-au statornicit și se transmit urmașilor din generație în generație.

²⁸ Alexandru Graur, *op. cit.*, p. 94.

²⁹ Vezi Petru Țăranu, *op. cit.*, p. 3.

Derivarea cu sufixe a numelor de familie

O mare parte a numelor de familie din comuna Șaru Dornei sunt derivate cu sufixe augmentative sau diminutive. Ele au fost derivate de la substantive sau adjective care, devenind nume de familie, au început să fie utilizate des și prin transmiterea lor la urmași și-au pierdut valorile imprimate inițial de sufixe. La fel s-a întâmplat și cu numele create prin derivare de la alte nume sau prenume. În total, sunt 56 de sufixe care se folosesc la formarea numelor de familie, 8 dintre ele fiind specifice onomasticii. Numele de familie din comuna noastră se formează cu următoarele sufixe: *-eanu, -anu: Bilboreanu, Moldovanu, Olteanu, Odocheanu, Țăranu, Ungureanu, Moroșanu, Corduneanu, Ortcanu, Rădășanu, Todereanu*. Aceste sufixe indică, de regulă, apartenența sau originea locală³⁰. Majoritatea derivatelor se formează de la numiri geografice: *Bilbor, Moldova, Olt, Cordun* etc.; *-escu*. Acest sufix este atestat în Moldova pe la începutul secolului al XV-lea. El arată originea, apartenența, descendența familială³¹: *Popescu, Candrescu, Pentelescu, Simionescu, Scărlătescu, Căinescu, Pavelescu, Chiforescu; -an: Cocîrdan, Iacoban, Bîrsan, Ruscan, Talpan, Cozan, Cocsan; -a, -ea, -lea*. Numele cu aceste sufixe s-au format de la cuvinte ce reprezintă metaforizarea celor mai variate noțiuni: *Mustea, Neagra, Manda, Candrea, Anghilea, Ghiba, Sfîca, Silea, Carpea, Oanea, Șteorobelea, Cristea, Pinte, Stoica; -ache*, sufix neogrec de alintare³², răspândit în Moldova în epoca fanariotă: *Iordache, Ursache, Isache; -ei*, sufix de origine slavă, format și sub influența numelor calendaristice³³: *Andrei, Matei, Bordei, Ciornei, Macarei, Doroftei, Macovei; -ar(u), -er(u)*. Derivă nume ce se dădeau persoanelor după meserie, cea mai mare parte fiind formate de la substantive comune: *Cojocar, Ferar, Morar, Olar, Păcurar, Vacar, Croitor, Butnar, Șarândar, Vieru; -ilă*, sufix de origine slavă, care indică posesorul unei calități prin excelență: *Buzilă, Mîndrilă; -ița(-iță)*. Acest sufix derivă forme hipocoristice de la prenume: *Niculiță, Bădiliță, Dăscălița; -ovici(-evici)*, sufix de origine slavă, patronimic: *Popovici, Petrovici, Alexevici, Ianovici, Sincovici; -uc, -ciuc*, sufix ucrainean, mai nou, pătruns în onomastica română din Bucovina sub regimul austriac³⁴: *Onofriuc, Maximiuc, Nemaciuc, Manciu, Hreciu, Hnatiuc; -aș*, sufix ce imprimă numelor un sens diminutival: *Dumitraș, Pînzăraș, Cutaș, Grigoraș; -ău, -eu*, sufixe cu sens augmentativ: *Bandalău, Gurău*,

³⁰ Cf. DOR, p. LVIII.

³¹ *Ibidem*, p. XXXVI.

³² *Ibidem*, p. LIV.

³³ *Ibidem*, p. LXV.

³⁴ *Ibidem*, p. LVI.

Buleu, Harcău, Lucău; *-ic, -ică, -ica*, sufixe de origine latină³⁵, care derivă forme hipocoristice de la prenume: *Gheorghică, Niculăică*; *-ca(-că)*: *Drancă, Bazarcă, Prelucă*; *-as(u)*, sufix de origine slavă: *Mareș, Cureș, Cimpoișu*; *-ulă*, sufix augmentativ cu valoare depreciativă: *Bandrabulă*. Pe lângă aceste nume formate cu sufixe se mai află o altă grupă, alcătuită cu forma invariabilă a articolului genitival (posesiv) *a*: *Aioanei, Aelenei, Atudorei, Acasandrei, Apopei, Avârvarei*.

Al. Cristureanu³⁶ arată că explicația răspândirii atât de numeroase a acestor nume în satele din nordul Moldovei ar putea fi faptul că, fiind regiuni muntoase, puțin favorabile culturilor agricole, bărbații erau ocupați cu pădurăritul, păstoritul, plugăritul și astfel femeile căpătau în familie rol preponderent.

Derivarea cu sufixe a numelor de familie constituie unul dintre cele mai importante mijloace pentru îmbogățirea tezaurului de nume. În același timp, aceste sufixe imprimă numelor de familie nuanțe variate. De exemplu, sufixele diminutivale deșteaptă în subiectul vorbitor sentimentul de simpatie, tandrețe, dragoste, iar augmentativele provoacă stări sufletești contrare, ca antipatie, dezgust, oroare.

Numele de botez

Pentru a discuta despre numele de botez din comuna Șaru Dornei, am căutat să cercetăm arhivele Consiliului Popular și ale bisericii din satul Șaru Dornei, însă acestea au fost distruse în vremea Primului Război Mondial. La Consiliul Popular, cele mai vechi date sunt din anul 1896, iar în registrele bisericii (ale născuților, căsătoriților sau decedaților) am găsit date disparate. Din datele culese putem trage, totuși, anumite concluzii cu privire la numele de botez folosite de locuitorii din această comună în ultima sută de ani și chiar mai înainte. Astfel, cel mai vechi nume de botez găsit datează din anul 1817, acesta fiind numele biblic *Simion*. Alte nume de botez bărbătești găsite în aceste registre sunt: *Grigore* (1838), *Gheorghe* (1841), *Toader* (1842), *Vasile* (1846), *Irimia* (1848), *Dumitru* (1853), *Gavril* (1853), *Ion* (1853), *Ilie* (1856), *Simion* (1857).

La numele de botez femeiești, cele mai vechi găsite în aceste mitrice sunt: *Palaghia* (1840), *Dochița* (1848), *Ifimia* (1858), *Catrina* (1858), *Maria* (1862), *Elena* (1868), *Irina* (1872). Am observat, apoi, frecvența mare a anumitor nume bărbătești: *Ion, Gheorghe, Gavril, Dumitru, Constantin, Toader, Grigore, Neculai, Vasile, Petrea,*

³⁵ *Ibidem*, p. LX.

³⁶ Al. Cristureanu, *Nume de familie formate cu articolul genitival „a” în Valea Bistriței (Bicaz)*, în SCSF, Fasc. 2, anul XIII, 1962, p. 212.

precum și a numelor de botez femeiești: *Maria, Elena, Palaghia, Ioana, Paraschiva, Ana, Elisabeta*.

În urma analizei materialului antroponimic, destul de bogat și variat, am desprins câteva criterii de alegere a numelor de botez. Astfel, am constatat că numele de botez se alegeau după trei criterii predominante: a) criteriul calendaristic; b) criteriul genealogic; c) criteriul estetic. Numele copilului este ales de ambii părinți și este o problemă de ordin subiectiv. Numele de botez se alege după numele părinților, după numele sărbătorilor din calendar, după părinți, după bunici sau alte rude, ca și după numele frumoase auzite.

Până în anul 1940 sistemul antroponimic din comună este puternic influențat de factorul religios. Astfel, în anul 1896 predominau nume ca: *Ioana* (5)³⁷, *Ileana* (5), *Dumitru* (4), *Maria* (3), *Ionu* (3); 1900 – *Haralambie* (5), *Maria* (5), *Ioana* (6), *Paraschiva* (5), *Petru* (3), *Gavril* (3); 1910 – *Maria* (5), *Vasile* (4), *Ioana* (3); 1920 – *Maria* (7), *Elena* (8), *Dumitru* (5); 1930 – *Ioan* (4), *Maria* (5), *Elena* (3); 1940 – *Mihai* (4), *Vasile* (4); 1950 – *Maria* (6), *Gheorghe* (2), *Elena* (2), *Mihai* (2); 1960 – *Mihai* (3), *Maria* (2), *Vasile* (2). În anul 1970 găsim menționate doar numele *Vasile* (2) și *Elena* (2), iar dintre celelalte enumerate mai sus, nu numai că nu se repetă, dar nu se înregistrează deloc.

Constatăm faptul că, începând cu anul 1940, se manifestă tendința de a nu mai alege prenumele după criteriul calendaristic, ci după părinți sau după criteriul estetic, care s-a răspândit mult, mai ales în ultimele decenii, așa cum arată cercetătoarea Sabina Teiuș: „Este vorba de înlocuirea, într-o măsură din ce în ce mai mare, a criteriului calendaristic și a celui genealogic de alegere a prenumelor cu cel estetic, care oferă posibilitatea unei alegeri mai elastice a prenumelor, ducând astfel la împrăștierea fondului de prenume existent. De obicei, sunt considerate frumoase și, implicit, preferate, împrumuturile recente din alte limbi, precum și acele formații pe teren propriu, care aduc o notă modernă față de prenumele tradiționale. De asemenea, unele prenume vechi, cum este cazul numelor istorice sau al unor prenume de formație românească, după o îndelungată absență din antroponimie, sunt din nou întrebuințate. Astfel, în cel mai nou strat de prenume se pot deosebi câteva categorii: împrumuturi recente din limba latină, din limbile occidentale sau din cele slave, nume istorice, prenume de formație românească etc. La început, aceste prenume au fost adoptate, de obicei, de intelectuali. De la ei și, în general, de la oraș, prenumele noi au trecut și la meseriași, muncitori, țărani”³⁸.

³⁷ Cifra din paranteză reprezintă frecvența numelui în anul respectiv.

³⁸ S. Teiuș, *Modernizarea sistemului de denominație cu prenume în Valea Bistriței (Bicaz)*, în „Cercetări de lingvistică”, anul X, 1965, nr. 1, p. 179–180.

Revenind la numele din comuna noastră, putem arăta că ele s-au modernizat nu numai de la 1940 încoace. Încă de la 1900 încep să apară nume de botez noi, în comparație cu cele de până acum, mai ales femeiești: *Eugenia* – de origine greacă³⁹; *Victoria* – format de la substantivul masculin *Victor*, care vine din latinescul *victor* – „învingător”⁴⁰; *Silvia*⁴¹ – din latinescul *Silvius*, nume calendaristic catolic; *Emilia*⁴² – din latinescul *Aemilia*.

În privința criteriilor după care sunt alese numele de botez, primul este acela al alegerii după sfântul sărbătorit în ziua nașterii sau în apropierea acestei zile (după criteriul calendaristic). Deci, un copil care poartă un nume hagiografic s-a născut chiar în ziua sărbătorii sfântului cu nume omonim sau cu o zi înainte ori după această dată. De exemplu: *Ion, Constantin, Dumitru, Elena, Maria, Gavril, Mihai, Ilie*. În trecut, majoritatea copiilor născuți iarna primeau nume ca: *Ion, Ioana, Vasile, Grigore, Neculai*; cei născuți vara: *Ilie, Maria, Pavel, Petru*, iar cei născuți toamna: *Gavril, Mihai, Paraschiva, Dumitru*, după numele sfinților din calendar, care erau sărbătoriți în aceste anotimpuri. Când noii născuți erau de sex femeiesc, iar sfântul sărbătorit era de sex bărbătesc, li se dădeau corespondente feminine ale numelor hagiografice masculine: *Ioana, Georgeta, Vasilica, Mihaela*. Obiceiul de a da prenume după numele unor sărbători religioase (Florii, Paște, Rusalii, Crăciun) nu a fost prea frecvent nici înainte, iar în prezent nu se practică deloc. Se mai păstrează doar câteva astăzi, dar ele sunt folosite ca nume de familie: *Crăciun, Pascu, Florea*. La fel, sunt rare numele de botez date după lunile anului sau a zilelor: *Augustin, Domnica, Iuliu, Iulia*.

Al doilea criteriu este cel genealogic – noii născuți primeau nume ale părinților, bunicilor sau rudelor. Astfel, numele tatălui este dat deopotrivă fiului, dar și fiicei, prin corespondentul feminin: *Mihai – Mihaela, Alexandru – Alexandrina, Ioan – Ioana, Emil – Emilia*. Cel mai adesea, însă, se folosesc numele de botez ale bunicilor, care se dau copiilor pentru a păstra vie memoria celor dispăruți și pentru a nu li se pierde numele. Uneori s-a recurs la înlocuirea variantei tradiționale cu alta neologică. Astfel, dacă tatăl se numea *Gavril*, fiul devenea *Gabriel*; tatăl *Florea*, fiul *Florin*; tatăl *Mihai*, fiica *Mihaela*; mama *Maria*, fiica *Mariana*.

³⁹ Cf. Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică* (în continuare se va cita MEO), București, Editura Enciclopedică Română, 1975, p. 128.

⁴⁰ Cf. Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 484.

⁴¹ *Ibidem*, p. 415.

⁴² Cf. MEO, p. 124.

Criteriul estetic apare uneori alături de criteriul genealogic, care se mai păstrează azi doar simbolic, în sensul că unii părinți dau copiilor lor numele de botez ale bunicilor sau al lor personal, după ce le-au dat mai întâi un nume de botez modern. Am spus că numele vechi sunt păstrate simbolic, deoarece apar mai mult în acte și nu sunt folosite în vorbirea obișnuită, copiii fiind chemați pe numele moderne. Exemple: *Gheorghe – Adrian, Vasile – Cristian, Elena – Mariana, Marcel – Constantin, Maria – Marcela*. Un alt procedeu de a păstra oarecum legătura cu familia este derivarea numelor de la cele ale părinților sau bunicilor. Astfel, de la *Gheorghe* se obține *Georgeta, Aurora – Rora, Florea – Florentin, Nicolae – Nicoleta, Petrea – Petronela, Marin – Marinela, Toader – Dorel, Dorina*.

Astăzi, majoritatea părinților dau copiilor lor prenume moderne, rar folosite sau chiar nefolosite până acum în comună sau în împrejurimi. Părinții tineri consideră că prenumele noi sunt mai frumoase, mai expresive, aceasta poate și datorită tendinței de azi spre înnoire în toate domeniile vieții sociale. Astfel, nume ca *Sofronia, Palaghia, Iftimia, Toader, Elisabeta* nu mai apar azi deloc. În schimb, apar nume moderne ca: *Luminița, Lăcrămioara, Larisa, Carmen, Cristina, Sorin, Doina, Liliana, Brândușa, Oltea, Daniela, Doru, Cristian, Cătălin*.

Criteriul estetic ia proporții astăzi și tinde să înlocuiască celelalte criterii de alegere a prenumelor. Acest lucru se datorează, în bună parte, pătrunderii civilizației la sate și anume pătrunderii cinematografului, aparatelor de radio și televizoarelor, deci culturalizării. Moda apare în toate domeniile vieții satului: în noile construcții, în îmbrăcăminte, în grai. Astfel, și în domeniul sistemului de denotație se simte noul și sunt considerate nume frumoase numele de botez, care aduc o notă modernă față de prenumele tradiționale.

Interesant este faptul că se observă o reluare a unor prenume vechi, cum sunt cele istorice, care, după o lungă absență din antroponimie, sunt din nou introduse în uz. Astfel, întâlnim nume precum: *Dragoș, Tudor, Ștefan, Radu, Dan* etc.

Procesul de modernizare a sistemului prenumelor românești are trei surse principale: a) prenume de origine latină; b) prenume de proveniență occidentală, romanică, germană și rusă; c) prenume de proveniență cultă românească.

În urma analizei materialului antroponimic am constatat că un loc foarte însemnat în cadrul prenumelor moderne îl ocupă împrumuturile din alte limbi⁴³. Menționăm că nu se poate face totdeauna o delimitare precisă a originii unui prenume. Uneori, criteriul estetic i se suprapune cel calendaristic, ceea ce duce la apariția unor

⁴³ Pentru stabilirea originii prenumelor am folosit următoarele lucrări: N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963; Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983; Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, București, Editura Enciclopedică Română, 1975.

prenume care pot fi considerate împrumuturi din alte limbi, dar și nume hagiografice, deci cu etimologie multiplă.

a) Din categoria împrumuturilor, cele mai numeroase și mai frecvente în prenume comuna noastră sunt cele de origine latină. Iată câteva exemple: *Adrian* (lat. *Hadrianus*), *Aurel* (lat. *Aurelius*), *Aurelia* (lat. *Aurelia*), *Aurora* (lat. *Aurora*), *Cristina* (lat. *Christina*), *Cornel* (lat. *Cornélius*), *Cornelia* (lat. *Cornelia*), *Emil* (lat. *Aemilius*), *Emilia* (lat. *Aemilia*), *Felicia* (lat. *Felicia*), *Iuliu*, *Iulian* (lat. *Iulius*), *Iulia*, *Iuliana* (lat. *Iulia*), *Laurențiu* (lat. *Laurentius*), *Laurenția* (lat. *Laurenția*), *Liviu* (lat. *Livius*), *Livia* (lat. *Livia*), *Lucia* (lat. *Lúcia*), *Margareta* (lat. *Margarita* – perlă), *Ovidiu* (lat. *Ovidius*), *Silviu* (lat. *Silvius*), *Tiberiu* (lat. *Tibériu*), *Valentin* (lat. *Valentínus*), *Valeria* (lat. *Valéria*), *Virgil* (lat. *Vergílius*), *Victor* (lat. *victor* – biruitor).

b) Prenume de proveniență cultă occidentală (romanică, germanică, italiană) sau estică: – din franceză: *Mirela*, *Aneta*, *Simona*; – din italiană: *Angela*, *Florentin*, *Florentina*, *Laura*; – din germană (și din limbile romanice prin intermediul germanei): *Adela*, *Elvira*, *Genoveva*, *Otilia*; – din rusă: *Olga*, *Larisa*, *Tamara*.

c) Prenumele de origine cultă românească sunt foarte multe la noi în ultimii ani. Ele provin din mai multe surse: – din literatura națională românească: *Gelu*, *Zamfira*, *Cătălin*, *Cătălina*; – din istoria națională a românilor: *Dan*, *Dragoș*, *Mircea*, *Radu*, *Tudor*, *Bogdan*; – derivate hipocoristice ale numelor vechi sau moderne. O serie dintre ele tind să devină nume independente, ceea ce demonstrează sporirea afectivității oamenilor în prezent, în raport cu trecutul. Iată câteva dintre acestea: *Cristinel*, *Dorel*, *Dorica*, *Dorin*, *Dorina*, *Oltița*, *Georgeta*, *Marinela*, *Milioara*, *Minorica*, *Nicoleta*, *Ilenuța*, *Viorica*, *Fănică*, *Jenel*; – prenume formate din apelative românești, inspirate din domeniul florei: *Brândușa*, *Camelia*, *Viorica* sau alte domenii: *Doina*, *Luminița*, *Codrin*; – prenume folosite în limbajul familiar, de obicei hipocoristice: *Coca*, *Cocuța*, *Cuța*, *Pușa*, *Păpușa*, *Puiu*, *Tuțu* și *Tucu*; – nume supuse etimologiei populare: *Aurel*, *Aurelia*, *Aurica* (de la aur), *Stela* (de la stea), *Sorin* (de la soare).

Aceste nume alese de părinții de azi, influențați de numele noi auzite sau preluate din cărți, ziare, reviste, radio și televiziune sunt aproape generale. Totuși, găsim, pe ici pe colo, nume ca: *Elena*, *Neculai*, *Iosif*, *Haralambie*, *Constantin*, *Petru*, *Vasile*, *Gheorghe*, *Ilie*, *Mihai*, *Ion*.

O categorie numeroasă o formează hipocoristicele și diminutivele, care se obțin prin derivarea cu sufixe diminutive a prenumelor sau prin prelungirea lor: „Formele reduse ale numelor de persoane sunt cunoscute în lingvistică sub denumirea de hipocoristice”. Acestea erau folosite în familie, în opoziție cu numele complet, solemn și oficial, căpătând „o coloratură mângâietoare”. O tendință în aparență opusă, dar cu

unele efecte similare, este aceea de a forma diminutive de la numele de persoane. Este opusă, deoarece nu e vorba de scurtarea, ci de lungirea sunetelor⁴⁴.

N. A. Constantinescu, în studiul introductiv al lucrării sale, amintește trei sisteme de modificare a numelor și anume „prin amplificarea cu sufixe, prin îmbinare cu alte nume, prin scurtare”⁴⁵.

Din materialul cules pe teren, observăm o mare bogăție și varietate a acestor forme diminutive, care, folosite permanent în familie și în colectiv, apar tot mai des în certificatele de naștere din ultimul timp. Iată câteva dintre diminutivele derivate din antroponimia comunei noastre, cu ajutorul sufixelor: a) masculine: *-ică* – *Costică*, *Georgică*, *Ionică*, *Petrică*, *Vasilică*; *-iță* – *Mihăiță*, *Gheorghită*, *Toderiță*; *-el* – *Aurel*, *Ionel*, *Sorinel*, *Cristinel*, *Costel*; *-uț(ă)* – *Iliuță*, *Dănuț*, *Doruț*, *Codruț*; *-ucu* – *Răducu*, *Sănducu*, *Laurențucu*; *-uș* – *Corneluș*; *-ucă* – *Iliucă*, *Păvălucă*; *-iș*, *-ișor* – *Petrișor*, *Puișor*; *-ic*, *-uță* – *Costicuță*; b) feminine: *-eta* – *Aneta*, *Georgeta*, *Nicoleta* etc.; *-ica* – *Aurica*, *Angelica*, *Dorica*, *Florica*, *Vasilica*; *-ița* – *Anița*, *Dochița*, *Marița*, *Olița*, *Voichița*, *Luminița*; *-ina* – *Niculina*, *Valentina*, *Iosefina*, *Dorina*; *-oara* – *Lăcrămioara*, *Mărioara*, *Milioara*, *Mioara*; *-uța* – *Ilenuța*, *Anuța*, *Măriuța*, *Vioricuța*, *Danieluța*; *-ic*, *-ica* – *Maricica*, *Floricica*; *-iș*, *-oara* – *Anișoara*.

Deși am tratat împreună diminutivele și hipocorosticele se impune, totuși, o diferențiere a lor, pentru a nu fi confundate. „Este necesar, totuși, să fie despărțite, măcar teoretic. Diminutivele nu servesc totdeauna pentru mângâiere, ele pot exprima și alte sentimente, bunăoară disprețul. Diminutivele se formează în primul rând de la substantive comune, pe când hipocoristicele numai de la nume de persoană, dar deosebirea cea mai importantă rămâne cea de formație: hipocoristicele se formează prin scurtare, iar diminutivele prin lungire. La diminutive nu este suficient să apară clar sufixul, trebuie ca și tema să fie recunoscută”⁴⁶. Hipocorosticele sunt date persoanelor din copilărie, apoi ele se moștenesc, transmitându-se din generație în generație. Un număr sporit de hipocoristice au prenumele cu o frecvență mare, care sunt în general cunoscute și mai vechi. Hipocoristicele se formează, deci, prin două modalități: prin prescurtare și prin amplificare. Aceste două modalități de formare a hipocoristicelor au loc concomitent: *Alexandru* – *Sandu* – *Săndel*; *Elena* – *Lena* – *Lenuța*; *Vasile* – *Lică* – *Vasilică*; *Constantin* – *Tinu* – *Costel*; *Emilia* – *Mili* – *Milica*; *Ion* – *Ionel* – *Ionuț*; *Gheorghe* – *Ghiță* – *Gheorghită*. Uneori întâlnim hipocoristice copiate după limbile apusene precum *Gigi*, *Lili*, *Jeni*, *Neli*, *Lența* sau care nu au nicio legătură fonetică cu numele oficial: *Coca*, *Cocuța*, *Pușa*, *Puiu*, *Tuțu*.

⁴⁴ Alexandru Graur, *op. cit.*, p. 57.

⁴⁵ N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 38.

⁴⁶ Alexandru Graur, *op. cit.*, p. 57.

În concluzie, formele diminutive și hipocoristicele sunt proprii în vorbirea adulților adresate copiilor, având un bogat conținut afectiv. Multe dintre ele au devenit prenume de sine stătătoare în sistemul de denotație oficial.

Porecle și supranume

Un loc important în sistemul de denotație din comuna noastră îl ocupă poreclele și supranumele folosite, de regulă, cu intenție ironică, în funcție de defectele și năravurile celui vizat în anumite împrejurări din viața sa, rămase în memoria sătenilor.

Înainte de a discuta despre porecle și supranume, se cuvine să precizăm că în lucrările de specialitate sunt folosiți când ambii termeni, când numai cel de supranume. Desigur, aceste două noțiuni sunt diferite, ceea ce reiese din următoarele definiții oferite de dicționare: – „poréclă, porecle, s. f. 1. Supranume dat, de obicei în bătaie de joc, unei persoane, mai ales în legătură cu o trăsătură caracteristică a aspectului său exterior, a psihicului sau a activității sale”⁴⁷; – „supranúme, supranume, s. n. Nume adăugat la numele propriu al unei persoane, în semn de cinste sau pentru a o distinge printr-o caracteristică sau printr-o circumstanță de altă persoană cu același nume”⁴⁸.

Al. Graur afirmă că „în ultimul timp se face deosebire între porecle și supranume, păstrându-se termenul de poreclă pentru denumirile folosite ocazional, pentru celelalte urmând să se folosească cel de supranume”⁴⁹. La rândul său, A. Candrea arăta că „dacă porecla dată cuiva de către o persoană este repetată și de alții la adresa aceleiași persoane, ea devine supranume”⁵⁰. Al. Graur, comentând spusele lui A. Candrea, ajunge la concluzia că un asemenea criteriu nu poate servi la nimic și, „în general, distincția e neinteresantă”. De multe ori cei vizați au schimbat, cu voia sau fără voia lor, „porecla în prenume” și au lăsat-o urmașilor ca nume de familie, chiar când era vorba de un defect fizic pe care urmașii nu-l aveau”⁵¹. D. Loșonți arată că poreclele și supranumele se deosebesc prin conținutul lor semantic: „Prin supranume înțelegem calificativul care are un rol exclusiv antroponimic, de a identifica o persoană într-o anumită colectivitate. El este lipsit de valoarea afectivă, deci nu este supărător sau jignitor. În grai nu există un termen pentru această noțiune. Prin porecle

⁴⁷ DEX, p. 723.

⁴⁸ DEX, p. 915.

⁴⁹ Alexandru Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965, p. 70.

⁵⁰ Apud Alexandru Graur, *op. cit.*, 1965, p. 70.

⁵¹ Alexandru Graur, *op. cit.*, p. 70.

înțelegem acele calificative care au un conținut afectiv. Ele se dau incidental, în diferite momente ale vieții indivizilor, cu scopul de a ironiza, de a batjocori anumite defecte fizice, morale, felul de a vorbi etc. De aceea sunt supărătoare sau chiar jignitoare. Conținutul lor afectiv le explică în primul rând rapida răspândire, marea circulație și trăinicie. Ele nu se nasc dintr-o necesitate antroponimică, dar, după ce se generalizează, îndeplinesc un asemenea rol, individualizează persoanele care le poartă”⁵².

Acest procedeu de a da porecle este cunoscut încă din antichitate. Se obișnuia ca un individ să fie desemnat nu numai prin numele de botez și prin numele de familie, ci și printr-un cuvânt care se referea la o particularitate a sa. După părerea altor lingviști, reiese clar că un criteriu de bază, care totuși separă poreclele de supranume, este caracterul afectiv al primelor și lipsa acestuia în categoria supranumelor. Cu toate încercările de a le diferenția, se ajunge la concluzia că ambele au rolul de a identifica persoanele, de a le individualiza, chiar dacă ele sunt individualizate deja prin nume de familie. Un astfel de exemplu îl constituie în comuna noastră familiile care se numesc *Lostun*. Fiind multe familii cu acest nume (117), o bună parte are porecle diferite, pentru a se ști despre care *Lostun* e vorba. Față de o identificare patronimică precum *Ion Lostun al lui Costan*, este evident că celelalte sunt porecle: *Ion Lostun – Jîdanu*; *Ion Lostun – Izmană*; *Ion Lostun – Blajinu*; *Ion Lostun – Țapu*; *Ion Lostun – Jonea*; *Ion Lostun – Cucu*.

Desigur, poreclele sunt socotite, mai ales percepute de majoritatea localnicilor jignitoare, pline de ironie și nu se folosesc de față cu cei vizați. Unele, însă, s-au încetățenit atât de bine, încât oamenii din sat le folosesc obișnuit în locul numelor. Astfel, nimeni nu mai vorbește de *Ion Lostun*, de *Gheorghe Lostun*, de *Niculai Lostun*, ci de *Ion Izmană*, *Gheorghe Izmană*, *Niculai Izmană*. Chiar cei în cauză s-au obișnuit cu porecla și nu se mai supără când cineva li se adresează așa. De cele mai multe ori, unele porecle primite de indivizi se mențin tot timpul vieții și sunt moștenite de urmași, devenind uzuale prin întrebuintare curentă. Altele, folosite des, își pierd substratul afectiv, se banalizează și nu mai sunt simțite ca jignitoare. O altă situație ce trebuie menționată cu privire la porecle, este aceea că unele sunt foarte vechi și locuitorii de azi nu mai cunosc motivul pentru care au fost primite.

Poreclele de pe teritoriul satului nostru se pot grupa în două mari categorii: 1) porecle individuale; 2) porecle de grup.

1) Porecle individuale: *Bambói* – „Este poreclit așa, deoarece seamănă cu un cântăreț din sat, depreciaț de mulțime”; *Bîrbóc* – „Se comportă urât, prost crescute”; *Blajinu* – „Este un om moale, blând, blajin în aparență”; *Bolocan* – „Străbunicul familiei s-a numit Bolocan”; *Botoása* – „Stă toată vremea posomorâtă, botoasă”;

⁵² D. Loșonți, *Sistemul popular de denoținație personal din Bontida, Cluj*, în „Cercetări de lingvistică”, anul, XIV, 1969, p. 116–117.

Bulbác – „Are ochii bulbucăți”; *Bundúc* – „Avea fața rotundă, era bondoc”; *Buleándră* – „Umblă îmbrăcat urât, cu haine vechi”; *Buzátu* – „Are buze mari, răsfrânte”; *Buzáta* – „Are buze mari, răsfrânte”; *Capác* – „Are vârful capului plat, în loc să fie oval”; *Cápră* – „Merge săltat și sare ca o capră”; *Căúș* – „A avut un străbunic care a venit din Ardeal, cu căușe de vânzare”; *Cârcál* – „Om foarte zgârcit”; *Ciocóiu* – „Se purta ca boierul, deși era sărac”; *Cocostârc* – „Este foarte înalt de statură”; *Colibă* – „Umblă după cerșit, este rău îmbrăcat și locuiește într-o colibă”; *Costán* – „A avut un strămoș care s-a numit așa”; *Cotină* – „Umblă asemenea unui câine flămând”; *Cotárlă* – „Umblă fără rost prin sat, ca un câine fără stăpân”; *Covrig* – „Foarte, foarte zgârcit”; *Crampón* – „Se ține scai de om, nu poate scăpa omul de el”; *Cúcu* – „Trăiește singur cuc, izolat”; *Cujbáuca* – „A primit porecla de la tatăl ei, poreclit Cujbău. El avea stână și folosea kujba (o prăjină mobilă la capătul căreia era fixat ceanul de mămăligă deasupra focului)”; *Debúlă* – „Om nespălat, neîngrijit”; *Fafúla* – „Vorbește pe nas, fornăit”; *Feșaláu* – „Dădea lâna la feșaláu (o unealtă cu care se scarmână lâna)”; *Farmúș* – „Nepriceput, prost, naiv”; *Geándră* – „Mânca mult magiun de prune, numit popular geandră”; *Ghéchi Patarlică* – „Vorbea rău și pronunța așa «zece păsărele»”; *Gónciu* – „Om arțăgos, invidios, răutăcios”; *Gușátu* – „Are gușă”; *Gurău* – „Are gură mare și stă cu ea căscată”; *Halangău* – „Este foarte înalt și are picioare lungi”; *Háplea* – „Este prost, aiurit, nepriceput”; *Hólbea* – „Este foarte holbat”; *Hlépu* – „Mare de statură”; *Jidánu* – „Un strămoș al acestei familii făcea comerț cu un evreu; zgârcit, comerciant”; *Jónea* – „Străbunica lor a trăit cu un om străin, de la câmp, numit Jonea”; *Izmánă* – „Străbunica lor a trăit cu un om din Maramureș, care purta izmene largi”; *Laptău* – „Strămoșul lor era poreclit așa, deoarece lucra la pădure și-și lua lapte mult de băut; după ce bea laptele îi rămânea pe mustăți”; *Minciúnă* – „Era foarte mincinos”; *Micea* – „Bleg, nepriceput, mucos”; *Mocolici* – „Merge încet, mocăit”; *Paramón* – „Locuitor al satului Șaru Bucovinei”; *Piceátă* – „A cerut la primărie să li se pună o șampilă pe un act și a pronunțat așa cuvântul «pecete»”; *Pórcu* – „Lacom, băgăcios, zgârcit”; *Prispă* – „Stătea toată ziua degeaba pe prispa din fața casei”; *Prostíncă* – „Este foarte încăpățânat până la prostie”; *Rățoi* – „Merge încet și legănat”; *Róibu* – „Om cu fața roșcată și părul blond”; *Scafăriu* – „Făcea scafe de lemn”; *Scafırcea* – „Este un om de nimic, neputincios”; *Stupuș* – „Era împușcat în obraz și și-a astupat rana cu un dop de ceară, numit stupuș”; *Ștepalău* – „Merge neatent, nu se uită pe unde calcă, neîngrijit”; *Tarabéla* – „Vorbește mult și fără rost, bate din gură”; *Teleáp* – „Avea opincile rupte și clămpăneau după el”; *Teflocósu* – „Neîngrijit, prost îmbrăcat”; *Túrçu* – „Au avut un strămoș turc”; *Țápu* – „Merge cu capul pe sus, țanțos ca un țap”; *Țígánu* – „Om negricios; vorbește și se poartă ca un țigan; râde de alți

oameni”; *Ulică* – „Au avut un strămoș cu acest nume”; *Zăvód* – „Om arțăgos, bețiv, scandalos”; *Zipci* – „Oameni mici de statură”;

2) Porecle de grup: *Barabulári* – „Oameni care consumă mulți cartofi; în special locuitorii satului Dorna Arin sunt numiți așa”; *Cápre* – „Sunt porecliți așa în special membrii familiilor Iordache, care merg săltat și sar ca niște capre”; *Cúci* – „Familii care au casele așezate departe de sat; trăiesc izolați și singuri ca și cucii”; *Feșalái* – „Familii care se ocupau cu feșăluitul lânii, având feșalái (unelte de scărmanat lână)”; *Hobicáni* – „Grup de oameni mici de statură”; *Ouári* – „Oameni ce obișnuiesc să mănânce multe ouă (poreclă colectivă a locuitorilor din comuna Șaru Dornei)”; *Véchi* – „Țin sărbătorile religioase pe stil vechi”; *Țopârláni* – „Îmbogățiți prin mijloace necinstite, nu știu să se comporte”; *Paramóni* – „Locuitori ai satului Șaru Dornei, care a aparținut de Imperiul Austro-Ungar”; *Jonéri* – „Au avut un strămoș, numit Jonea”; *Izmanári* – „Au avut o străbunică ce a trăit cu un om din Maramureș, care purta izmene largi”.

În afară de clasificarea în porecle individuale și porecle de grup, putem clasifica poreclele și după alte criterii, cum ar fi: 1) Porecle care se referă la diferite particularități fizice: *Buzatu*, *Buzata*, *Bulbac*, *Bunduc*, *Capac*, *Cocostârc*, *Gurău*, *Holbea*; 2) Porecle care se referă la particularități psihice, trăsături de caracter, obiceiuri sau deprinderi: *Blajinu*, *Buleandră*, *Cârcel*, *Ciociu*, *Colibă*, *Cotină*, *Covrig*, *Crampon*, *Dabulă*, *Farmuș*, *Conciu*, *Haplea*, *Minciună*, *Mocolit*, *Prostincă*; 3) Porecle care indică defecte de pronunțare, ticuri verbale, cuvinte neobișnuite în grai: *Fafula*, *Ghechi Patarlică*, *Tarabela*; 4) Porecle care provin de la numele animalelor: *Capră*, *Cocostârc*, *Cucu*, *Porcu*, *Rățoi*, *Țapu*; 5) Porecle care provin de la ocupațiile indivizilor, obiceiuri casnice: *Scafariu*, *Feșalău*; 6) Porecle provenite de la rude, nume de familie: *Bolocan*, *Costan*, *Jonea*, *Ujică*; 7) Porecle provenite de la un apelativ: *Capac*, *Capră*, *Căuș*, *Cârcel*, *Ciociu*, *Cocostârc*, *Colibă*, *Covrig*, *Crampon*, *Cucu*, *Cujbaușu*, *Minciună*, *Izmană*, *Stupuș*; 8) Porecle provenite dintr-un adjectiv: *Blajinu*, *Buzata*, *Gușatu*, *Roibu*.

Din punct de vedere morfologic putem arăta că unele porecle au formă de singular (*Cucu*, *Tarabela*, *Porcu*, *Feșalău*), iar altele au forme de plural (*Cuci*, *Izmanari*, *Hobicani*, *Țopârlani*). O parte dintre ele sunt formate cu ajutorul sufixelor –*ău*: *Lăptău*, *Gurău*, *Feșalău*, *Ștepalău*, *Halangău*; –*ari*: *Barabulari*, *Ouari*, *Izmanari*; –*ani*: *Hobicani*, *Țopârlani*.

Supranumele sunt în număr mic în zona anchetată de noi. D. Loșonți⁵³ le clasifică în supranume individuale și supranume colective. Ca și la porecle, noi am numit supranumele colective mai degrabă de grup, pentru că se referă la grupuri de

⁵³ D. Loșonți, *op. cit.*, p. 117.

oameni, mai ales rude, care au același nume: *Andrieni, Costani, Bocani, Dănești, Iordăceni, Olteni, Sfîceni*. Colective pot fi doar cele care se referă la populația unui sat întreg: *Șăreni* (locuitorii satului Șaru Dornei), *Bucovineni* (locuitorii satului Șaru Bucovinei), *Negreni* (locuitorii satului Neagra Șarului), *Plăieni* (locuitorii satului Plaiul Șarului).

În concluzie, porecele și supranumele sunt cuvinte atribuite oamenilor în diferite perioade ale vieții lor, după o calitate sau un defect. Ele țin locul prenumelor și numelor de familie. Prenumele și numele de familie ce se întrebuițează în documente oficiale sunt onorabile, pe când porecele și supranumele se întrebuițează atunci când nu există respect pentru o anumită persoană, sunt jignitoare și ironizează defectele fizice sau morale ale oamenilor. Desigur, nu toate sunt în același grad ironice. Există aici o gradăție: de la atitudinea ironică sau numai ușor glumeață, la atitudinea satirică ori chiar disprețuitoare. În porecle și supranume intră cele mai diferite cuvinte și îmbinări de cuvinte: „Astfel, porecele se creează și se îmbogățesc pe baza lexicului limbii respective, din cuvinte comune. Cuvintele care stau la baza porecelor sunt, în general, cuvinte din fondul uzual al vocabularului graiului respectiv și de aceea ele diferă de la sat la sat, de la o ocupație la alta”⁵⁴.

Spiritul caustic și răutăcios al omului este veșnic în căutarea defectelor celor mai caracteristice ale semnelor său, pe care le satirizează folosind o formă cât mai expresivă și mai usturătoare. Locuitorii din comună au talent de a improviza strigături, care scot în evidență ironia și simțul lor fin de observație. Caracterul afectiv al porecelor demonstrează, în același timp, sensibilitatea sufletească și finețea de spirit a locuitorilor, iar varietatea lor ilustrează vioiciunea spirituală a celor ce le-au creat. Porecele apar, de regulă, în rândul adulților, dar și în rândul copiilor care sunt elevi. Acum avem posibilitatea să le demonstrăm copiilor că porecele sunt asemenea strigăturilor, care satirizează anumite defecte ale oamenilor. Trebuie, în acest sens, să fie înlăturată mentalitatea moștenită de la părinți, conform căreia orice poreclă este jignitoare. Copiii folosesc porecele doar atunci când se ceartă, pentru a se răzbuna. De aceea, profesorul trebuie să le demonstreze că nu întotdeauna porecele au un caracter jignitor, ci uneori pot contribui la îndreptarea anumitor defecte.

Treceri de la o clasă la alta

⁵⁴ O. Vințeler, *Porecle din satul Căptălan*, în „Cercetări de lingvistică”, anul IX, 1964, p. 1.

Am discutat până acum despre numele de familie, numele de botez, porecle și supranume. Aceste trei clase nu sunt fixe și deseori întâlnim interferențe, în sensul că unele nume de familie sunt folosite ca nume de botez și invers, sau unele nume de familie sunt la origine porecle și supranume. Astfel de exemple sunt: *Andrei, Matei, Mihai, Floarea, Gheorghe, Crăciun*, pe care le întâlnim folosite și ca nume de familie și ca nume de botez, încât uneori se ajunge la nume ca *Gheorghe Gheorghe*, cum este numit un cetățean din satul Șaru Dornei. Alte exemple sunt cele care ilustrează existența unor nume de familie provenite din porecle: *Țarcă, Bordei, Ursu, Vîntu, Gurău, Găină, Găinescu* etc.